

**RHAPONTICUM CARTHAMOIDES O'SIMLIGI DORIVORLIK
XUSUSIYATI VA GENETIK TAXLILI**

Oxunboyev Ziyodjon Muzaffar o'g'li

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali "Biotexnologiya" yo'nalishi

3-bosqich talabasi

Ismatov Firdavs Oybek o'g'li

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali "Biotexnologiya" yo'nalishi

3-bosqich talabasi

Mamatqulova Iroda Ergashevna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali "Biotexnologiya" kafedrasi

katta o'qituvchisi

E-mail: oxunboyevziyod@gmail.com

Annotatsiya: *Rhaponticum carthamoides* ko'p yillik o't bo'lib, asrlar davomida Rossiyaning sharqiy qismlarida dorivor o'simlik sifatida, ayniqsa, sezilarli adaptogen ta'siri uchun ishlatilgan. Ushbu sharh ushbu turning an'anaviy foydalanishlari, kimyosi, biologik ta'siri va genetik tahlili, Lipid tadqiqotlaridagi taraqqiyot tahlili bo'yicha joriy bilimlarni umumlashtiradi va muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: *Rhaponticum carthamoides*, *Leuzea carthamoides*, Ekdisteroidlar, Adaptogen faollik.

Rhaponticum carthamoides O'zbekistonga 1995-yilda Leningradning botanika bog'idan olib kelib ekilgan. O'simlik yorug'sevar, nisbatan qurg'oqchilikka chidamliligi, sovuqqa bardoshliligi, o'sib rivojlanish davomida, o'sib rivojlanish davomida issiqa talabchan emasligi bilan ajralib turadi va 5°S

darajagacha sovuqqa chidaydi. *Rhaponticum carthamoides* (Willd.) Iljin - ko'p yillik o't bo'lib, odatda maral ildizi yoki rus leyzeasi deb nomlanadi, u Rossiyaning sharqiy qismlarida o'zining sezilarli dorivor xususiyatlari uchun asrlar davomida ishlatilgan. 117 adabiy manbaga asoslangan ushbu sharh, ularning aksariyati ingliz bo'lmagan tillarda (asosan rus tilida) nashr etilgan bo'lib, ushbu turning an'anaviy qo'llanilishi, kimyosi, biologik ta'siri va toksikligi haqidagi hozirgi bilimlarni muhokama qiladi. *Rhaponticum carthamoides* ning turli qismlaridan ilgari bir necha xil birikmalar sinflari ajratilgan. Ulardan asosiy guruhlar steroidlar, xususan ekdisteroidlar va poliasetilenlar, seskiterpen laktonlar, triterpenoid glikozidlar va terpenlar (efir moylari) bilan birga bo'lgan fenollar (flavonoidlar va fenolik kislotalar). Ushbu sharhda kimyoviy tarkibiy qismlarning to'liq hisobi berilgan. Ushbu turdan olingan har xil turdagi preparatlar, ekstraktlar va individual birikmalar miya, qon, yurak-qon tomir va asab tizimlari kabi bir qancha organlarga, shuningdek, turli xil biokimyoviy jarayonlar va fiziologik funktsiyalarga, shu jumladan proteosintezga farmakologik ta'sirning keng spektriga ega ekanligi aniqlangan. , mehnat qobiliyati, ko'payish va jinsiy funktsiya. Bundan tashqari, xavfsiz bo'lgan o'simlik ekstraktlari va preparatlari, turli xil qo'shimcha biologik ta'sirlarni ko'rsatdi, masalan, antioksidant, immunomodulyator, antikanserogen, antimikrobiyal, antiparazitik va hasharotlarga qarshi oziqlantiruvchi yoki repellent faoliyat. Kimyoviy, farmakologik va toksikologik xarakteristikalar bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish natijalari *R. carthamoides* bu turning foydali terapevtik xususiyatlariga ega ekanligi haqidagi fikrni qo'llab-quvvatlang va uning samarali adaptogenik o'simlik vositasi sifatida potentsialini ko'rsating. Nihoyat, ushbu sharhda kimyoviy va farmakologik xususiyatlar bo'yicha keyingi tadqiqotlar uchun ba'zi takliflar berilgan.

Bizning tadqiqotimiz P. I. dan shaxslarning DNK spektrlarida past

farqlarni ko'rsatdi. DNK fragmentlarining spektrlariga ko'ra, *Rhaponticum* ning tug'ma va ekilgan individlari. karfamoidlar o'xshash edi. Bunda ona o'simliklarning 88% dan ortig'ida DNK spektrlari aholisi bir hil. Tajriba uchastkalarida ekilganlarning 87-95% shaxslar ham bunday o'xshashlikni ko'rsatdilar. Shunday qilib, ikkala P. i-dagi shaxslar guruhlarini o'rganildi (mahalliy va ekilgan) farqlarning past va taqqoslanadigan darajalari bilan ajralib turardi.

DNK fragmentlarining spektrlari aksincha, P. II-dagi mahalliy shaxslar ancha yuqori genetik xilma-xillikni namoyish etishdi. P. I. bu farqning yuqori o'rtacha koeffitsientlari bilan ko'rsatildi DNK fragmentlarining taqsimlanishi. Ya'ni, P. II dan mahalliy shaxslar ko'proq edi ularning DNK fragmentlarining spektrlari o'xshash edi o'rtacha, taxminan 70% jismoniy shaxslar o'rtasidagi bu sohada *R. carthamoides* vakillari, genetik bir jinslilik darajasi edi taqqoslanadigan va taxminan 72-80 dan iborat.

Xulosa: *Rhaponticum carthamoides* ko'p yillik o't bo'lib, asrlar davomida Rossiyaning sharqiy qismlarida dorivor o'simlik sifatida, ayniqsa, sezilarli adaptogen ta'siri uchun ishlatiladi. Ushbu sharh ushbu turning an'anaviy foydalanishlari, kimyosi va biologik ta'siri bo'yicha joriy bilimlarni umumlashtiradi va muhokama qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ганижонов, Д., Оралов, А., & Мустафакулов, М. (2022). Maxsar (*carthamus tinctorius* L) – osimligi va uni tibbiyotda qo'llash. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 267–269. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5313>

2. Уралов А. И., Ганижонов Д. М. БАРБАРИС ЦЕЛЬНОКРАЙНЫЙ-BERBERIS INTEGERIMA BUNGE //История, современное состояние и перспективы инновационного развития науки. –

2021. – С. 7-8

3. Ганижонов Д. М., Тухтасинов А. Н., Саидов З. У. результаты интродукции декоративных видов рода *allium* l. в узбекистан //информационные технологии как основа прогрессивных научных исследований. – 2022. – С. 5-7

4. Авалбоев Қ., Маматкулова И. Zira (*bunium persicum*) o‘simligining apical meristema to‘qimasidan dnk ajratib olish texnologiyasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 247-249.